

Komparativna analiza različitih pristupa rješavanju problemskih situacija s djecom rane dobi

Nevenka Modrić
Dječji vrtić "Grigor Vitez", Samobor

Sažetak

U ovom se prilogu tri poznata i često primjenjivana pristupa rješavanju problemskih situacija u odgojnim grupama (Gordonov, Juulov te pristup Katzove i McClellanove) na praktičnoj razini uspoređuju s novoizrađenim pristupom *upravljanja problemskim situacijama* (UPS). U svakom pristupu navode se bitna obilježja za koja autori drže da potiču razvoj socijalne kompetencije. Usporedba tih pristupa s UPS-om otkriva da su neki postupci u sva tri pristupa u suprotnosti s teorijskim postavkama autora. Za razliku od UPS-a, u svakom od tih pristupa zadržani su elementi tradicionalnog načina rješavanja problema, što potvrđuje dominantan položaj odrasloga koji preuzima djetetov problem i nameće njegovo rješenje, pretpostavlja djetetovu želju i potrebu, procjenjuje djetetovo ponašanje i sl. Rezultati usporedbe navode na zaključak da bi UPS pristup u praksi mogao dati bolje rezultate, što bi u budućnosti trebalo provjeriti odgovarajućim empirijskim istraživanjem.

Ključne riječi: komunikacija, problemska situacija, pristup, analiza, kompetencija

1. Uvod

Posljednjih dvadesetak godina niz istraživanja potvrđuje da će se djeca koja do šeste godine nisu usvojila minimalnu socijalnu kompetenciju u odrasloj dobi vrlo vjerojatno ponašati rizično (McClellan i Katz, 2001). Hartup (prema McClellan i Katz, 2001) navodi da je najbolji prediktor adaptibilnosti u kasnijoj dobi odgovarajuća djetetova suradnja s drugom djecom, a ne njegove školske ocjene ili ponašanje u razredu. Za djecu koja su agresivna, koju druga djeca ne vole, koja ne mogu ostvariti bliske odnose s drugom djecom on kaže da su rizična. Rizici mogu biti loše mentalno zdravlje, odustajanje od škole ili loš školski uspjeh. Utvrđeno je da će po-

moć djeci u razvijanju vještina rješavanja problema rezultirati većom prosocijalnom orijentacijom, boljom općom socijalnom prilagodbom i prihvaćanjem od vršnjaka (Rixon i Erwin, 1999). Djeca u ranoj dobi vježbanjem mogu poboljšati socijalnu kompetenciju, koja pak može pridonijeti kvalitetnijem samopoimanju i uspostavljanju boljih odnosa s drugim ljudima, što je važno za psihološko zdravlje pojedinca (Brdar, 1994).

Mnogi istraživači i teoretičari, među kojima su Maslow i Glasser, ističu važnost zadovoljavanja temeljnih ljudskih potreba za zdrav život. Maslow (1982) ističe da zadovoljavanje potreba vodi psihološkom zdravlju, sprječava bolesti i potiče razvoj pozitivnih aspekata ličnosti, uz maksimalno kori-

štenje sposobnostima i talentima. Stupanj podmi-
renja potreba pozitivno je povezan sa stupnjem psi-
hološkog zdravlja. Nezadovoljavanje potreba duže
vrijeme može narušiti čovjekovo zdravlje. Glasser
upozorava da dugotrajna frustracija dovodi do tje-
lesnog obolijevanja i potvrđuje da su svi dugoročni
duševni problemi problemi odnosa (2000).

Kakvi će biti naši odnosi s drugim ljudima uve-
like ovisi o našoj socijalnoj kompetenciji koju uči-
mo u odnosima s drugima. Nažalost, djeca u najra-
nijoj životnoj dobi uče rješavati sukobe najstarijim
pristupom – pristupom borbe za vlast. Prvi pristup
rješavanju sukoba vidio je sukob kao borbu za vlast
ili politički sukob. On polazi od pobjednika i gubit-
nika pa je neprimjeren za rješavanje sukoba u obi-
telji i vrtiću (Juul, 1996).

Postoje različiti teorijski i praktični pristupi rje-
šavanju problemskih situacija. U ovom se radu pri-
kazuju tri poznata i često korištena pristupa rješa-
vanju problemskih situacija u odgojnim grupama:
Gordonov (1996) i Juulov (1996) pristup te pristup
Katzove i McClellanove (1999), a ti se pristupi us-
poređuju s pristupom UPS (Modrić, 1999, 2002).
Slijedi opis spomenutih pristupa.

2. Četiri pristupa rješavanju problema u djece predškolske dobi

2.1. Pristup Thomasa Gordona

Gordon u svom pristupu rješavanju problema
navodi da je najprije potrebno prepoznati koja oso-
ba ima problem. Ako je riječ o rješavanju tuđeg pro-
blema, primjenjuje se aktivno slušanje, a u rješa-
vanju vlastitog problema metoda “ja-poruka”. Za
rješavanje sukoba valja odabrati metodu rješavanja
bez poražene strane.

Metodom aktivnog slušanja odrasla osoba de-
kodira, tj. pokušava otkriti značenje poruke. Svoje
razumijevanje poruke stavlja u vlastite riječi (kôd)
i iznosi ga djetetu radi provjere. Odrasla osoba ne
šalje svoju poruku – ne šalje ocjenu, mišljenje, sa-
vjet, logiku, raščlambu ili pitanje, ona formulira
ono što misli da je djetetova poruka. Kad odrasla
osoba osjeća problem, primjenjuje “ja-poruku”, koja
sadržava imenovanje ponašanja koje ugrožava oso-

bu, posljedice takvog ponašanja i opis osjećaja koje
je takvo ponašanje izazvalo u osobi. “Ja-porukom”
odrasla osoba poručuje djetetu koje ga djetetovo po-
našanje ugrožava, koje su posljedice toga i kako se
pritom odrasla osoba osjeća. Porukom se želi mi-
jenjati ugrožavajuće ponašanje, a ne osoba (dijete).
Djeca često zanemaruju “ja-poruke”, osobito kada
ih čuju prvi put (Gordon, 1996).

Metoda rješavanja sukoba bez poražene stra-
ne obično se primjenjuje za rješavanje sporova me-
đu pojedincima jednake ili približno jednake moći
(Gordon, 1996). Pri primjeni metode u radu s ma-
lom djecom odrasla osoba ima ulogu posrednika.
Sukobljene strane traže rješenje problema koje je
prihvatljivo za obje strane. Obje strane prolaze šest
stupnjeva ili koraka rješavanja problema. U prvom
koraku otkrivaju i iskazuju problem “ja-porukom”,
u drugom koraku nabrajaju moguća rješenja bez
vrednovanja, u trećem koraku ocjenjuju moguća
rješenja, u četvrtom koraku odlučuju o najprihvat-
ljivijem rješenju, u petom koraku razrađuju način
primjene rješenja, a u šestom koraku procjenjuju
uspješnost rješenja.

2.2. Pristup Jespera Juula

Juul predlaže pristup rješavanju problema ute-
meljen na poštovanju načela ravnopravnog dosto-
janstva među sudionicima i na uporabi osobnog
jezika (Juul, 1996). Za ostvarivanje tog načela u
odnosu potrebno se usmjeriti prema unutra – pri-
hvatiti najprije sebe onakvima kakvi jesmo i na te-
melju toga graditi samopoštovanje. U dijalogu se
čuva integritet svakog pojedinca i podupire razvoj
samosvijesti te se omogućuje visok stupanj iskazi-
vanja osobne odgovornosti (za vlastiti život) i druš-
tvene odgovornosti (za druge ljude). Autor govori o
slobodnoj, iznutra upravljanoj odgovornosti (kada
osoba govori o vlastitim osjećajima i potrebama), a
ne o odgovornosti koja je stvorena i upravljana izva-
na (kada se osoba poziva na pravila): “... što je druš-
tvena odgovornost više vezana za pravila u tijeku
odgoja, to je manja vjerojatnost da će djeca razmi-
šljati i postupati na društveno odgovoran način kad
odrastu” (Juul, 1996, 169). Nadalje, on navodi da je
izvanjsko upravljanje djecom kobno jer samosvijest
vidi kao egzistencijalni obrambeni mehanizam: što
je samosvijest razvijena, to je osoba manje ranjiva,

a njezin je život sretniji. Osobe s malo samopouzdanja imaju nizak stupanj samosvijesti. Juul drži da će čovjek koji posjeduje zdravu samosvijest malokad imati problema sa samopouzdanjem (obratno ne vrijedi).

Suradnja za Juula znači da djeca kopiraju i oponašaju roditelje, odgajatelje i druge odrasle osobe s kojima su u bliskoj vezi. Surađivati znači davati povratne informacije, a ne prilagođavati se. Djeca surađuju i kada se ponašaju destruktivno i konstruktivno jer ona samo oponašaju odrasle. Kada djeca ne surađuju, to je zato što su predugo bila izložena destruktivnim modelima ponašanja u obitelji ili zato što su bila izvrgnuta povredama svog integriteta. Primjerice, poslušnost je, zapravo, suradnja na temelju neravnopravnog dostojanstva. Djeca postaju neposlušna jer je poslušnost, odnosno izvršavanje naređenja, ponižavajuće i uvredljivo i zato što su ona više nego sposobna surađivati. Kada djeca surađuju po cijenu vlastitog integriteta, ona su podcjenjivana, njihov se integritet povređuje pa se u njih pojavljuje bol koja rezultira sukobom. Osobni se jezik rabi za preuzimanje odgovornosti za sebe i za "postavljanje granica" djeci. Da bi odrasli zaštitili vlastite potrebe, postavljaju osobne granice osobnim jezikom. Autor predlaže aktivnu, a ne pasivnu dimenziju postavljanja granica. Primjerice: "Ne sviđa mi se kako jedeš, Simon" (pasivno), "Drži jelo na tanjuru" (aktivno) (Juul, 1996, 222). Pasivnim izjavama odrasla osoba govori o sebi i svojim osjećajima, a aktivnim izjavama preuzima odgovornost za sebe.

2.3. Pristup Liliane Katzove i Diane McClellanove

Katz i McClellan u poticanju razvoja dječje socijalne kompetencije pridaju socijalnom okruženju središnje mjesto, pri čemu je odgajatelj ključna osoba kao model socijalne kompetencije. McClellan i Katz (2001) ističu da verbalne vještine imaju najvažniju ulogu u rješavanju problema, čak i u ranom djetinjstvu. Interakcija odgajatelja model je socijalne kompetencije. Odgajatelj može razvijati dječje verbalne vještine kada im pomaže riješiti sukobe. Interakcija odgajatelja i djece u sukobu znači da odgajatelj sluša djecu, razmišlja što se dogodilo prije sukoba i kakvi su bili ciljevi sukobljenih strana, a to

pokatkad znači čuti dječje reakcije na odgajateljeve prijedloge za rješenje sukoba. Primjena pristupa obuhvaća sljedećih deset strategija.

- *Strategija izravne i otvorene komunikacije.* Izravna je komunikacija ljubazna i činjenična, a otvorena je komunikacija iznošenje vlastitih stajališta i slušanje tuđih. Strategija pridonosi obostranom razumijevanju, spoznavanju i poštovanju.
- Primjenom *strategije poštovanja djetetovih osjećaja* u komunikaciji se poštuju i prihvaćaju djetetovi osjećaji. U razlikovanju prihvaćanja djetetovih osjećaja i popustljivosti odgajatelj se rukovodi onim što pridonosi djetetovu dugoročnom razvoju.
- *Strategija uspostave autoriteta i povjerenja* temelji se na onome što odgajatelj misli i kaže. Autoritet i povjerenje jačaju kad odgajatelj djetetu jasno i izravno kaže svoja očekivanja. Primjerice, kad dijete baca pijesak, odgajatelj izravno kaže: "Molim te, ne bacaj pijesak, neugodno je kad dospije u oči" (Katz i McClellan, 1999, 70).
- *Strategija pozitivnog etiketiranja djeteta* izbjegava pridavanja negativnih atributa djetetu kako oni ne bi postali djetetove samopredodžbe koje će ono prihvatiti kao stvarne.
- *Strategija poboljšanog ovladavanja nagona* odnosi se na kontrolu dječjih emocija i nagona. Optimalna količina reda (pravila i propisa) pozitivno djeluje na djecu. U situacijama dječjeg neposluha odgajatelj s njima razgovara, može navesti razloge za svoje postupke, a djeca reći svoje mišljenje i prijedloge.
- *Strategijom poštovanja individualnih razlika* djeci se dopušta da u određenoj mjeri donose vlastite odluke, osobito ako su stidljiva ili nesnalažljiva u društvu.
- *Strategija pozivanja na temeljna pravila* odnosi se na stvaranje socijalnog okruženja u kojemu odgajatelj ravnopravno reagira na individualne razlike i potrebe djece. Jednako poštuje svu djecu i skrbi o njima, pazeći na razlike u njihovim potrebama, osjećajima i ponašanju.
- *Strategija pojačavanja prosocijalnih vještina* nudi pomoć djeci koja posjeduju znanje i razumijevanje potrebno za snalaženje u socijal-

nim situacijama, ali kojoj možda nedostaje vještina primjene tog znanja.

–Bit *strategije obraćanja dječjem zdravom razumu* jest da se odgajatelj odnosi prema djeci vjerujući kako su ona sposobna upustiti se u socijalne sukobe i riješiti ih na razborit način. Odgajatelj razgovara s djecom, čak i s onom najmanjom, kao s razboritim osobama.

–*Strategija pomaganja djeci u prevladavanju nevolja* pomaže im da steknu emocionalnu osjetljivost i razlikuju ozbiljne situacije od manje ozbiljnih te da steknu sposobnost mijenjanja emocionalnih reakcija na provokativne situacije.

2.4. Upravljanje problemskim situacijama (UPS pristup)

U izradi UPS pristupa autorica se oslonila na teorije učenja Rogersa (1961) i Maslowa (1982), teoriju potreba Maslowa (1982) i Glassera (1985) te na Glasserovu (2000) teoriju izbora (prijašnju teoriju kontrole). U središtu UPS-a je kvaliteta odnosa, tj. uspostavljanje i održavanje kvalitetnih odnosa sa samim sobom i s drugim ljudima. Kvaliteta odnosa temelji se na zadovoljavanju temeljnih vlastitih potreba, uz poštovanje potreba drugih, tj. na međusobnom povjerenju, poštovanju, slobodi mišljenja i izražavanja te na slobodi izbora pojedinca, uz procjenu učinkovitosti vlastitog ponašanja. Bit i svrha UPS pristupa jest da pomaže u zadovoljavanju potreba, u samoostvarenju u svim problemskim situacijama. On pomaže pojedincu da u odnosu sa samim sobom i s drugima samostalno nalazi rješenja problema i omogućuje mu samovrednovanje.

U UPS-u se polazi od toga da je ponašanje proizročeno nezadovoljenom potrebom, a ne vanjskim poticajima. Osoba kontrolira svoje, a ne tuđe ponašanje i sama procjenjuje učinkovitost svog izbora. Ona procjenjuje zadovoljava li svoje potrebe tako da ne ugrozi sebe, da čuva imovinu i da drugima omogući zadovoljavanje njihovih potreba. Uzrok nastanka sukoba jesu nezadovoljene potrebe. UPS se primjenjuje za prevenciju sukoba (prepoznavanje potreba i osiguravanje uvjeta za njihovo zadovoljavanje) i za intervenciju u sukobima među djecom, između djece i odraslih te među odraslima. U primjeni UPS-a koristi se metoda pet koraka i model

čovjeka koji apstraktne postavke čini dostupnima djeci i odraslima. Prije rješavanja nekog problema potrebno je prepoznati je li riječ o vlastitom, tuđemu ili zajedničkom problemu kako bi se u tim situacijama metoda pet koraka iskoristila na odgovarajući način. Koraci su:

1. korak: **problem** (iznijeti ili saznati problem),
2. korak: **želja** (iznijeti ili saznati želju),
3. korak: **potreba** (iznijeti ili saznati potrebu),
4. korak: **izbor** (saznati ili iznijeti i provesti izbor),
5. korak: **samoprocjena** (iznijeti ili saznati procjenu).

Metoda se može primijeniti u svim problemskim situacijama uz pomoć modela čovjeka, ali i bez njega. Kada je riječ o vlastitom problemu, odrasle osobe tom metodom iznose svoj problem, želju i nezadovoljenu potrebu te saznaju djetetov izbor (ili obavljaju izbor) te iskazuju samoprocjenu. Ako je posrijedi tuđi problem (dijete osjeća problem), primjenom te metode odrasla osoba saznaje djetetov problem, njegovu želju, potrebu, izbor (ili obavi izbor) i saznaje njegovu samoprocjenu. Kada je problem zajednički (i odrasla osoba i dijete imaju problem), odrasla osoba metodom pet koraka rješava najprije djetetov, a nakon toga vlastiti problem. U UPS-u odrasla osoba stvarno ili ciljano sluša djetetove izjave. Ciljano slušati znači čuti što dijete govori i pomoću pitanja saznati što je za dijete problem, što ono želi, koju potrebu nije zadovoljilo, što vidi kao rješenje problema i kako procjenjuje učinkovitost svog izbora. Ako odrasla osoba nešto ne razumije, ona to ne pretpostavlja, već postavlja pitanja kako bi od djeteta dobio verbalno ili neverbalno objašnjenje.

U rješavanju sukoba suprotstavljene strane metodom pet koraka dolaze do rješenja problema prihvatljivoga za obje strane. U primjeni s malom djecom odrasla osoba ima ulogu posrednika. Objе strane prolaze pet koraka u rješavanju problema. Primjenom metode nastoji se doći do odgovornog zadovoljenja potreba. Prije primjene metode primjenjuje se nulti korak, u sklopu kojega se obavlja provjera i osiguravaju uvjeti za zadovoljavanje potreba djece i odraslih prije rješavanja sukoba.

Model čovjeka (nekad poznat pod nazivima lutka kao kontrolni sustav, lutka-vodič) autoričina je izvorna kreacija koja ima status patenta (Modrić, 2000). Model je izrađen od drva i slaže se tako da se dijelovi spajaju umetanjem jednog dijela u drugi. Osim temeljne drvene konstrukcije, sastavni su dijelovi modela čovjeka i drveni znakovi koji prikazuju potrebe. Tome su dodane još papirnate radne površine – kartice za crtanje ili pisanje. Model čovjeka predočuje kako čovjek zadovoljava svoje temeljne potrebe. Pomoću njega i odrasla osoba i dijete predškolske dobi mogu prepoznati fiziološke i psihološke potrebe, saznati kako ih čovjek zadovoljava te što će se dogoditi ako ih ne zadovolji ili ako ih zadovolji ugrožavajući drugu osobu. Rješavajući

problem pomoću modela čovjeka, osoba jasno vidi tko osjeća problem, zašto i kako je problem nastao te koje su njegove posljedice. Osoba spoznaje pomoću kojih ljudi, predmeta i aktivnosti može zadovoljiti svoje potrebe te na modelu zorno pokazuje stupanj frustracije koju osjeća kada ne dobiva željeno. Osoba također spoznaje kako se i zašto ljudi ponašaju različito, ali i shvaća da je svako ponašanje uvijek vođeno istim ciljem: zadovoljiti neku potrebu. Sustav ponašanja na modelu čovjeka izrađen je tako da dijete/odrasla osoba može bilježiti i u nj "spremati" svoje načine "ponašanja". Osoba može birati i vrednovati svaki svoj postupak i tako dobiti zorne povratne informacije o njegovoj učinkovitosti (Modrić, 1999).

3. Usporedba pristupa na praktičnoj razini

3.1. Usporedba Gordonova i UPS pristupa

GORDONOV PRISTUP	Što odrasli čini takvim razgovorom	PRISTUP UPS	Što odrasli čini takvim razgovorom
<p>PRIMJER 1. Kad odrasla osoba osjeća problem</p> <p>DIJETE: (Dolazi za stol s jako prljavim rukama i licem.) OTAC: Ne mogu uživati u jelu dok gledam svu tu prljavštinu.</p> <p>To me čini nekako bolesnim i gubim tek. (Gordon, 1996, 101)</p>	<p>Dijete upoznaje s posljedicom koju je izazvalo njegovo ponašanje u odraslog.</p> <p>Upoznaje dijete s negativnim osjećajem.</p>	<p>DIJETE: (Dolazi za stol s jako prljavim rukama i licem.)</p> <p>OTAC: Vidim pijesak na rukama i licu. Želio bih vidjeti čiste ruke i lice.</p> <p>Tada bih bio siguran da čuvam tvoje zdravlje. Što ćeš učiniti da nema pijeska na tvojim rukama i licu? DIJETE: Oprat ću. (Operi ruke i lice.) OTAC: Sad kad su ruke i lice čisti, ja sam siguran da čuvam tvoje zdravlje.</p>	<p>Iskazuje svoj problem.</p> <p>Iskazuje svoju želju.</p> <p>Iskazuje nezadovoljenu potrebu. Saznaje djetetov izbor.</p> <p>Iskazuje svoju procjenu.</p>

<p>PRIMJER 2. Kada dijete osjeća problem</p> <p>DIJETE: Kad će večera? MAJKA: Ti se hoćeš još poigrati prije spavanja. DIJETE: Ne, nisam to mislila, majko. Mislila sam reći kako sam zbilja gladna i želim da večera bude gotova što prije. MAJKA: Aha, sad razumijem. Jako si gladna. Kako bi bilo da si namažeš kruha maslacem od kikirikija? Ne možemo jesti prije nego tata dođe kući – otprilike za jedan sat. DIJETE: To ti je dobra ideja; napraviti ću si taj namaz. (Gordon, 1996, 38)</p>	<p>Pretpostavlja djetetovu želju.</p> <p>Nameće izbor.</p>	<p>DIJETE: Kad će večera? ODRASLI: Večera će u 7 sati kada dođe tata. Što se dogodilo? DIJETE: Jako sam gladna. ODRASLI: Što želiš? DIJETE: Ja bih jela. ODRASLI: Što bi htjela sada pojesti?</p> <p>DIJETE: Kruh i pekmez. ODRASLI: Što ćeš učiniti? DIJETE: Idem si namazati pekmez.</p> <p>ODRASLI: (Nakon što je dijete pojelo.) Kako si sada, još jako gladna ili malo manje? DIJETE: Malo manje. ODRASLI: Jesi sad zadovoljna ili nisi? DIJETE: Zadovoljna sam.</p>	<p>Daje informaciju. Saznaje djetetov problem.</p> <p>Saznaje djetetovu želju.</p> <p>Saznaje djetetov izbor.</p> <p>Saznaje djetetovu procjenu.</p> <p>Saznaje kako se dijete osjeća.</p>
<p>PRIMJER 3. Kad dijete i odrasla osoba osjećaju problem (sukob)</p> <p>JIMMY: Hoću kamion! Daj mi kamion! Daj, ma daj! RODITELJ: Jimmy, ti doista hoćeš taj kamion. TOMMY: Ja sam ga imao prvi! On je došao i uzeo ga. Hoću ga natrag! RODITELJ: Tommy, ti misliš da bi morao imati kamion jer si ga imao prvi. Bijesan si na Jimmyja što ti ga je uzeo. Vidim da ste zbilja u sporu. Možete li zamisliti bilo kakav način za rješenje toga spora? Imate li kakve ideje? TOMMY: On bi mi ga morao dati. RODITELJ: Jimmy, Tommy, eto, predlaže rješenje. JIMMY: Da, on bi htio, da bude po njegovu.</p>	<p>Pretpostavlja djetetovu želju.</p> <p>Pretpostavlja djetetovu želju.</p> <p>Pita za izbor.</p> <p>Upoznaje prvo dijete izborom drugog djeteta i podržava ovisnost o odrasloj osobi.</p>	<p>JIMMY: Hoću kamion! Daj mi kamion! Daj, ma daj!</p> <p>RODITELJ: Jimmy, što se dogodilo?</p> <p>JIMMY: On mi ne da kamion. RODITELJ: Tommy, što se dogodilo? TOMMY: On mi hoće uzeti kamion. RODITELJ: Jimmy, što želiš? JIMMY: Kamion. RODITELJ: Tommy, što želiš? TOMMY: Kamion. RODITELJ: Jimmy, zna li Tommy što ti želiš? JIMMY: Zna. RODITELJ: Kako je saznao? JIMMY: Rekao sam mu. RODITELJ: Što si mu rekao? JIMMY: Molim te, daš sad meni kamion?</p>	<p>Saznaje problem prvog djeteta.</p> <p>Saznaje problem drugog djeteta.</p> <p>Saznaje želju prvog djeteta. Saznaje želju drugog djeteta. Provjerava zna li drugo dijete želju prvoga. Provjerava zna li prvo dijete kazati svoju želju na socijalno prihvatljiv način.</p>

<p>RODITELJ: Tommy, Jimmy kaže da ne voli to rješenje, jer bi ti pobijedio, a on izgubio. TOMMY: Dobro, ja ću ga pustiti neka se igra mojim autićima, dok ja završim s kamionom. RODITELJ: Jimmy, Tommy, predlaže drugo rješenje – ti se možeš igrati njegovim autićima dok se on igra kamionom. JIMMY: Hoću li se ja moći igrati kamionom kad on završi, mama? RODITELJ: Tommy, Jimmy hoće biti siguran da ćeš mu dati da se igra kamionom kad ti završiš. TOMMY: U redu, ja sam gotov vrlo brzo. RODITELJ: Jimmy, Tommy, kaže da je u redu, što se njega tiče. JIMMY: Onda, dobro. RODITELJ: Mislim da ste sad obojica riješili problem, nije li tako? (Gordon, 1996, 196)</p>	<p>Upoznaje drugo dijete s procjenom o predloženom izboru prvog djeteta i podržava ovisnost o odrasloj osobi.</p> <p>Drugo dijete upoznaje s izborom prvog djeteta i podržava ovisnost djeteta o odrasloj osobi.</p> <p>Upoznaje dijete s izborom drugog djeteta i podržava ovisnost djeteta o odrasloj osobi.</p> <p>Sugerira djetetov odgovor.</p>	<p>TOMMY: Nije me molio. Samo mi je uzeo. RODITELJ: Jimmy, Kako ćeš mu sada reći što želiš? JIMMY: Molim te, daš sad meni kamion? TOMMY: Ja bih se još igrao. RODITELJ: Tommy, zna li Jimmy što ti želiš? TOMMY: Zna, rekao sam mu: Hoću još kamion. RODITELJ: Jedan je kamion, a obojica ga sada želite. Jimmy, kad bi ti imao kamion što bi s njim radio? JIMMY: Igrao bih se. RODITELJ: Tommy, kad bi ti imao kamion što bi s njim radio? TOMMY: Ja bih se igrao. RODITELJ: Jimmy, što ćeš učiniti da se igraš? JIMMY: Igrati se s njim. TOMMY: Ja se neću s tobom igrati. RODITELJ: Tommy, što ćeš ti učiniti da se igraš? TOMMY: Još ću se malo igrati pa ću mu dati. JIMMY: Neću! Ti si se već igrao, a ja nisam. RODITELJ: Jimmy, da li se ti sada igraš? JIMMY: Ne. RODITELJ: Tommy, da li se ti sada igraš? TOMMY: Ne. RODITELJ: Što ćete učiniti da se igrate? JIMMY: Ja ću voziti i kad skipam dat ću mu. Kad Tommy skipa dat će meni. TOMMY: Može. JIMMY I TOMMY: (Odlaze) RODITELJ: (Kasnije). Jimmy, kad kipaš je li ti to zanimljivo ili dosadno? JIMMY: Zanimljivo. RODITELJ: Jimmy, kad kipaš je li tebi dosadno ili zanimljivo? TOMMY: Zanimljivo. RODITELJ: Nema svaki svoj kamion, ali vam je zanimljivo.</p>	<p>Provjerava zna li prvo dijete želju drugog djeteta.</p> <p>Suočava ih s realnošću. Saznaje potrebu prvog djeteta.</p> <p>Saznaje potrebu drugog djeteta.</p> <p>Saznaje izbor prvog djeteta.</p> <p>Saznaje izbor drugog djeteta.</p> <p>Saznaje procjenu prvog djeteta.</p> <p>Saznaje procjenu drugog djeteta.</p> <p>Saznaje izbor djece.</p> <p>Saznaje procjenu prvog djeteta da li zadovoljava potrebu za igrom.</p> <p>Saznaje procjenu drugog djeteta da li zadovoljava potrebu za igrom.</p> <p>Poručuje da potrebu mogu zadovoljavati i kada ne dobiju željeno.</p>
--	--	--	--

Komentar

a) Kad odrasla osoba osjeća problem

U Gordonovu pristupu odrasla osoba djetetu kaže što je negativna posljedica njegova ponašanja, tj. u čemu ga djetetovo ponašanje onemogućuje, i koji negativan osjećaj uzrokuje takvo ponašanje. Negativnom porukom odrasla osoba nastoji potaknuti promjenu djetetova ponašanja. U UPS-u odrasli djetetu kaže svoj problem, želju i potrebu, pita ga za rješenje problema i priopći mu svoju procjenu učinkovitosti djetetova izbora za odrasloga. Promjenu ponašanja u djeteta odrasli potiče pozitivnom porukom, a ne upozoravanjem na negativne posljedice i osjećaje.

U Gordonovu pristupu dijete sebe doživljava kao uzrok negativnih posljedica i osjećaja odraslih. Primjerice, kad na sljedeći prigovor roditelja: "Stvarno sam razočarana. Cijeli sam dan radila kako bi sve bilo gotovo za zabavu, a sad još moram brinuti i o ubrusima" (Gordon, 1996, 102), dijete odgovori: "Nisam znao da ti toliko idem na živce", "Nisam znao da te stvarno uzrujavam" (Gordon, 1996, 99), ono nije osvijestilo koji oblik ponašanja roditelje smeta, već samo činjenicu da ono uzrujava roditelja, da mu ide na živce i sl. Izjave djece da ona odrasle uzrujavaju, idu im na živce, ljute ih ... i slično pokazuju da "ja-poruke" negativno djeluju na stvaranje djetetove slike o sebi.

Gordon kaže da se ne može upravljati drugima protiv njihove volje, jer je svako ponašanje vlastiti izbor, što znači da se svaka osoba ponaša onako kako se odluči ponašati. To znači da se "ja-porukama" "To me ljuti", "To me živcira" ili "Bojim se toga", zapravo poručuje suprotno – da drugi mogu upravljati tuđim osjećajima. Takvim porukama odrasla osoba poručuje djetetu: "Ja se moram tako ponašati, jer se tvoje ponašanje tako odražava na mene." To je teorija podražaj – reakcija. Prema UPS-u, ljutnja, živciranje ili strahovanje oblici su ponašanja koje osoba izabire u danom trenutku jer vjeruje da njima može zadovoljiti svoju potrebu, a ne zato što se dijete ponaša na neprihvatljiv način. To je teorija izbora, a poruka odrasle osobe glasi: "Ja biram svoje ponašanje i ponašam se kako sam izabrala."

Nadalje, Gordon napominje da je odrasloj osobi potrebna određena hrabrost da iskaže vlastite osjećaje djetetu (da se nju može povrijediti, razočarati, razljutiti i sl.). Prema UPS-u, nije riječ o hrabrosti za iskazivanje osjećaja, već o hrabrosti da se kažu neugodne stvari, jer su u "ja-poruci" sva tri elementa negativna; nepoželjan oblik djetetova ponašanja, negativna posljedica i negativan osjećaj koji je prouzročilo ponašanje. Kao što je već spomenuto, djeca u "ja-poruci" čuju da su ona uzrok razočaranja roditelja, a ne čuju "ja-poruku" kao iskren iskaz roditeljskih osjećaja (npr. Mama je osoba koja se može razočarati, razljutiti ...).

U Gordonovu pristupu odrasla osoba svoju odgovornost iskazuje riječima "... bojim se ...", "... brinem se da ćeš si uništiti odjeću ili ćeš se prehladiti ..." (Gordon, 1996, 150). Prema UPS-u, odrasla osoba kaže: "... želim biti sigurna ...", "... sigurna sam da se tako čuva odjeća, ili sigurna sam da tako čuvam tvoje zdravlje, sigurnija sam da se nećeš prehladiti". Jer, odgovornost/posao odrasle osobe nije bojati se, brinuti se, ljutiti se ..., već biti sigurna ili što sigurnija (ako ne može biti potpuno sigurna), tj. biti odgovorna prema sebi, drugima i prema imovini. U UPS-u odrasli polazi od uvjerenja da je svako djetetovo ponašanje najbolji način na koji ono zadovoljava svoje potrebe u danom trenutku, odnosno da ono tada ne zna bolji način. Odrasla je osoba model odgovornog zadovoljavanja vlastitih potreba i on djetetu pomaže u pronalaženju odgovornih načina zadovoljavanja potreba. Dakle, odrasla osoba djetetu samo poručuje što vidi, želi i zašto to želi (vidjeti 1. primjer UPS-ova pristupa). Oboje osvješćuju činjenicu da se odrasla osoba tako ponaša zato što nastoji biti sigurna, tj. zadovoljiti svoju potrebu – biti odgovoran roditelj.

b) Kada dijete osjeća problem

U UPS-u odrasla osoba pita dijete za njegov problem, želju, potrebu, izbor i samoprocjenu, a u Gordonovu pristupu pretpostavlja, procjenjuje i provjerava djetetovu poruku. Primjerice, kad dijete pita: "Kada će večera?", majka ne odgovara na pitanje, već dekodira poruku, tj. pretpostavlja želju pa kaže: "Ti se želiš još poigrati prije spavanja?" Dijete na taj način shvaća da ono jedno pita, a odrasli drugo čuje. Prema UPS-u, odrasla osoba ne dekodira, već

odgovara na dječje pitanje: “Večera je u sedam sati.” Time dijete dobiva informaciju o večeri, a ne tumačenje odrasle osobe utemeljeno na pretpostavci da se ono želi poigrati prije spavanja ili da je gladno i sl. Ono dobiva povratnu informaciju o posljedicama svoga ponašanja i uči da je pravilno postavilo pitanje za dobivanje informacije o vremenu večere. Dijete uči da se rečenicom “Kada će večera?” dobiva informacija o vremenu večere, a ne o nečemu drugom.

Ako dijete nakon svoje poruke “Kada će večera?” nije dobilo ono što je željelo, frustracija, tj. nezadovoljena potreba tjerat će ga, poticati na daljnju aktivnost. U UPS-u se a priori ne prihvaća činjenica da dijete ne može obznaniti (verbalno i/ili neverbalno) što se u njemu zbiva, da nije sposobno prepoznati neke signale, primjerice, fiziološke – da je gladno, kao što navodi Gordon. Jer, ako odrasli pitanjima i ne pokuša saznati djetetovu želju već dekodira dječje poruke, kako će znati da dijete zaista ne može reći što želi, odnosno kada to može reći? Nadalje, kako će dijete osvijestiti činjenicu da je u odnosu s drugima važno jasno reći svoju želju ako odrasli, umjesto da pita dijete što želi, dekodira, tj. pretpostavlja njegovu želju? Od koga će dijete učiti kako jasno reći svoj problem, želju, potrebu, primjerice, ako ga zanima kada će večera, da je potrebno pitati “Kada će večera?”, a kada je gladno, da valja reći “Ja sam gladan/gladna.” Kada se dijete nađe u određenoj situaciji i želi aktivno slušati, može li i ono dekodirati?

I u Gordonovu pristupu i u pristupu UPS-a odrasla osoba treba poticati dijete na razmišljanje o problemu i na pronalaženje vlastitog rješenja tog problema. Međutim, razlika je u tome što u Gordonovu modelu odrasla osoba odgovornost za rješavanje problema ostavlja djetetu koje osjeća problem, a kraj, tj. rješenje problema, odrasla osoba nikad i

ne dozna ili mu neko vrijeme ostane neprepoznato (osim u 2. primjeru, u kojemu odrasla osoba nameće rješenje). Jednako tako, odrasla osoba nije upoznata ni s djetetovom samoprocjenom o učinkovitosti izbora – zadovoljenju potreba. U UPS-u je odrasloj osobi poznat kraj i ona je odgovorna za djetetov izbor. Djeca ne poznaju dovoljno odgovorne oblike ponašanja kojima bi zadovoljila vlastite potrebe, pri čemu ne bi onemogućivala druge u zadovoljavanju njihovih potreba niti uništavala tuđu imovinu. Stoga je odrasla osoba odgovorna za to da čuje djetetov izbor i pomogne mu pronaći odgovoran način zadovoljavanja potreba. Odrasla osoba također pomaže djetetu u stjecanju vještine samovrednovanja. Takvim se pristupom djetetu pomaže da osvijesti vlastite sposobnosti za pronalaženje odgovornih rješenja problema, samokontrolu vlastita ponašanja i odgovornu primjenu rješenja problema.

c) Kad odrasla osoba i dijete/djeca osjećaju problem

U Gordonovu pristupu djeca međusobno ne razgovaraju već se obraćaju odrasloj osobi, koja tijekom cijelog razgovora pretpostavlja i provjerava te prenosi poruke prvog djeteta drugome, i obratno. Takvim pristupom djeca ne vježbaju samostalno prenošenje poruka, odnosno samostalno rješavanje sukoba. Ona ostaju ovisna o odrasloj osobi. U UPS-u odrasla osoba svakom djetetu u sukobu postavlja ista pitanja: o problemu, želji, potrebi, izboru i samoprocjeni. Pritom djeca međusobno razmjenjuju poruke; jedno drugome kaže što želi, koje rješenje predlaže i priopći samoprocjenu o predloženom rješenju problema. Takvim pristupom djeca vježbaju samostalno rješavanje sukoba.

3.2. Usporedba Juulova i UPS pristupa

JUULOV PRISTUP	Što odrasli čini takvim razgovorom	PRISTUP UPS	Što odrasli čini takvim razgovorom
<p>PRIMJER 1. Kad odrasla osoba osjeća problem</p> <p>DIJETE: (Trogodišnjak u robnoj kući pušta očevu ruku i odlazi sam istraživati.) ODRASLI: (Hvata ga za ruku) Jacobe, moraš biti uz mene i držati me za ruku. Upamti to! (Juul, 1996, 139)</p>	Nameće izbor.	<p>DIJETE: (Trogodišnjak u robnoj kući pušta očevu ruku i odlazi sam istraživati.) ODRASLI: Sada te ne držim za ruku. Želio bih, znati da si cijelo vrijeme pored mene. Tako bih bio siguran da si tu i da te netko neće srušiti. Što ćeš učiniti da ja budem siguran da si pored mene dok hodamo? DIJETE: Hodat ću da me ti vidiš (hoda ispred oca). ODRASLI: Dok tebe gledam, ne vidim stvari koje me zanimaju. Što možeš učiniti da ja znam da si pored mene dok gledam stvari? DIJETE: Ne znam. ODRASLI: Ja sam se sjetio. Želiš čuti? DIJETE: Da. ODRASLI: Staviti ću svoju ruku preko tvoga ramena. DIJETE: Može. ODRASLI: (Stavi ruku.) Dok držim ruku na tvom ramenu znam da si pored mene dok ja gledam stvari. DIJETE: Da.</p>	<p>Iskazuje svoj problem. Iskazuje želju. Iskazuje potrebu koju bi zadovoljio. Saznaje djetetov izbor.</p> <p>Vrednuje izbor i iskazuje procjenu, da izbor nije učinkovit – jer nije zadovoljio potrebu. I dalje osigurava uvjete kako bi dijete napravilo izbor. Predlaže, jer dijete treba pomoć. Traži pristanak. Nudi izbor na djetetov pristanak.</p> <p>Upoznaje ga sa svojom procjenom (da zadovoljava potrebu).</p>
<p>PRIMJER 2. Kad dijete osjeća problem</p> <p>DIJETE: Ne volim luk. ODRASLI: Ma, ne budi smiješan! Pa ti obično voliš luk! Ne izmišljaj toliko, mali moj prijatelju! Jedi što ti je na tanjuru kao i mi svi ostali. (Juul, 1996, 154)</p>	Preuzima problem i nameće izbor.	<p>DIJETE: Ne volim luk. ODRASLI: Što se dogodilo? DIJETE: Ne volim luk. ODRASLI: Što želiš? DIJETE: Samo sir. ODRASLI: Kada bi imao sir što bi s njim radio? DIJETE: Pojeo bih ga, a luk ne bih. ODRASLI: Što ćeš sad učiniti? DIJETE: Uzeti ću samo sir. (Pojeo je sir.) ODRASLI: Je si li još gladan ili si sit? DIJETE: Sit sam.</p>	<p>Saznaje djetetov problem.</p> <p>Saznaje djetetovu želju.</p> <p>Saznaje djetetovu nezadovoljenu potrebu. Saznaje djetetov izbor.</p> <p>Saznaje djetetovu procjenu.</p>

<p>PRIMJER 3. Kad dijete i odrasla osoba osjećaju problem (sukob)</p> <p>DIJETE: (Kim 4 g.) slaže kocke, a mlađa sestra mu ruši kocke. (Kim je udario sestru i ona plače.) ODRASLI: Što se dogodilo, Kim?</p> <p>DIJETE: Ruši mi kocke! SESTRA: Kim me udario, mama! ODRASLI: (Grli sestru, ne prestajući obraćati pozornost na Kima): Hajde da smislimo nešto što bi joj mogao reći kada se želiš na miru igrati. (Juul, 1996, 70)</p>	<p>Saznaje problem razgovarajući s djetetom koje ne osjeća problem i ometa ga u igri.</p> <p>Preuzima problem. Nameće rješenje.</p>	<p>DIJETE: (Kim 4 g.) slaže kocke, a mlađa sestra mu ruši kocke. (Kim je udario sestru i ona plače.) ODRASLI: Što se dogodilo? SESTRA: Kim me udario! ODRASLI: Gdje? SESTRA: (Pokazuje.) ODRASLI: Jako te boli ili samo malo? SESTRA: Jako me boli. ODRASLI: Što želiš sada? SESTRA: Ja bih kocke. ODRASLI: Što ćeš napraviti da imaš kocke? SESTRA: Reći ću mu da mi dá. ODRASLI: Kako? SESTRA: Daj meni malo. ODRASLI: Kako bi mu rekla da je tebi ugodno i njemu? SESTRA: Molim te, daš malo meni? ODRASLI: Molim te malo kocke. (Odlaze do brata i kaže mu.) KIM: Ne mogu, trebaju mi. ODRASLI: Njemu trebaju. Što bi ti radila kada bi imala kocke? SESTRA: Igrala bih se. ODRASLI: Što ćeš učiniti da se igraš? SESTRA: Ja bih kocke. ODRASLI: Što ćeš učiniti da se igraš dok nemaš kocke? SESTRA: Gledat ću crtić. (Stavlja kazetu, gleda crtić.) ODRASLI: (Kasnije.) Dok gledaš crtić, je li ti zanimljivo ili dosadno? SESTRA: Zanimljivo. ODRASLI: Kad nemaš kocke ti možeš nešto smisliti što ti je zanimljivo.</p>	<p>Razgovara s djetetom koje traži pomoć. Saznaje što je problem. Gleda gdje ju je lupio i ako je ozlijeđena, pruža joj prvu pomoć. Suosjeća.</p> <p>Saznaje djetetovu želju. Saznaje djetetov izbor.</p> <p>Saznaje izbor.</p> <p>Provjerava zna li dijete odgovoran (ugodniji) način.</p> <p>Suočava dijete s realnošću. Saznaje koju bi potrebu zadovoljila kockicama. Saznaje djetetov izbor.</p> <p>Saznaje djetetov izbor.</p> <p>Saznaje djetetovu procjenu da li dobiva što mu treba – zadovoljava li potrebu. Djetetu daje podršku – da je sposobno smisliti nešto što zadovoljava njegove potrebe.</p>
---	---	---	---

Komentar

a) Kad odrasla osoba osjeća problem

Da bi odrasla osoba zaštitila vlastite potrebe i postavila osobne granice te potaknula razvoj djetetove osobne odgovornosti iznutra, u Juulovu se

pristupu koristi osobnim jezikom: djetetu kaže što treba raditi, npr.: “Želim da skineš cipele prije ulaznja u dnevnu sobu” (Juul, 1996, 216). “Nemoj mi skidati knjige s police” (Juul, 1996, 217). Odrasla osoba govori djetetu što ona želi tako da mu kaže što da radi, a što ne. Dijete ne zna zašto odrasli

upravo to želi, odnosno ne želi – koju potrebu odrasla osoba time (ne)zadovoljava. Odrasla osoba je u Juulovu pristupu model po kojemu dijete uči da se treba izreći želja, odnosno postaviti osobna granica tako da se drugoj osobi kaže što ona treba činiti. Odrasla osoba nameće rješenje i narušava djetetov integritet, što na teorijskoj razini autor odlučno odbacuje. U UPS-u odrasli štiti vlastite potrebe i postavlja osobne granice tako da djetetu kaže svoj problem, želju i potrebu, ali mu ne kaže što treba raditi. Dijete pita za njegov izbor, čime se štiti djetetov integritet.

Osim toga, autor se zalaže za “aktivnu”, a ne “pasivnu” dimenziju u postavljanju granica djetetu. Primjerice: “Ne čujem što tetica govori preko telefona” (pasivno), “Budi tiho dok razgovaram s njom” (aktivno) (Juul, 1996, 222). On kaže da odrasla osoba pasivnim izjavama govori o sebi i svojim osjećajima, a odgovornost prebacuje na dijete, dok aktivnim izjavama odrasla osoba preuzima odgovornost za sebe, a dijete poštuje odraslu osobu, a ne pravila. Autor se teorijski zalaže za slobodnu, iznutra upravljaju odgovornost. Međutim, aktivnim izjavama djetetu govori što treba raditi – nameće mu izbor, što je upravljanje izvana. Time se razvoj djetetove odgovornosti ne potiče iznutra već izvana – traži se njegova poslušnost u izvršavanju tuđeg izbora. To je, dakle, odgovornost koja je stvorena i upravljana izvana, što na teorijskoj razini autor odbacuje.

U prvom primjeru, u kojemu Jacobs ne želi držati roditelja za ruku, roditelj svoju odgovornost pokazuje silom, što Juul drži ispravnim. Kaže da Jacobs mora još odrasti i steći iskustva kako bi se mogao sam snalaziti u velikoj robnoj kući. Trogodišnjaka se ne smije ostaviti samoga i roditelj je odgovoran da se to ne dogodi. Da bi Jacobov otac postupio odgovorno, morao je primijeniti blagu fizičku silu. I zato je njegov verbalni naputak Jacobu sasvim na mjestu jer ga ničim ne vrijeđa. Ili, primjerice, kada dijete kaže: “Neću sada ići na spavanje”, Juul kaže da odrasli treba reći: “A sada budi dobar dječak/djevojčica i poslušaj tatu! Sada je dosta! Ideš na spavanje kad ti se kaže i s tim smo završili!” (Juul, 1996, 153-154). Ako je djetetov način više obramben, primjerice: “O, zašto uvijek moram ići u krevet tako rano?”, treba odgovoriti: “Zato što ja tako hoću!”

(jer roditelj preuzima odgovornost), ili se može postići dogovor ako se to smatra prikladnijim (Juul, 1996, 204).

Dakle, u prvom i drugom primjeru odrasli iskorištava moć jačega i naredbom nameće rješenje. Uspostavlja se odnos “nadređeni – podređeni”, u kojemu dijete treba slušati i napraviti ono što mu kaže nadređena osoba. Poruka je: “Ja znam što ti sada trebaš raditi, a ti ne znaš, jer si malen.” Iz primjera se ne vidi poticanje razvoja djetetove osobne odgovornosti kojom se upravlja iznutra, kao ni poštovanje ravnopravnog dostojanstva u odnosu s djetetom, za što se autor zalaže na teorijskoj razini. U UPS-u se odrasla osoba ne koristi moći jačega, ne nameće rješenje, već djetetu iznosi svoju potrebu koju nastoji zadovoljiti. U prvom primjeru to je potreba za moći (sigurnost u čuvanju djeteta). Takvim pristupom odrasla je osoba djetetu model odgovornog zadovoljavanja potreba (u prvom primjeru potrebe za moći), koju će zadovoljiti kada postigne dovoljno sigurnosti za njegovo čuvanje. Djetetu poručuje da je odgovornost “posao” roditelja. On mora osigurati što veću sigurnost u njegovu čuvanju. Dijete, pak, spoznaje da granica njegove slobode izbora seže do granice pri kojoj se ne povređuju druge osobe, a kada se to i dogodi, odrasli ga pita za izbor kojim će poštovati granice (v. primjer 1. UPS-a). Juulovim i UPS pristupom odrasla osoba podržava i potiče dijete na suradnju. Međutim, u Juulovu modelu odrasla osoba govori djetetu kakvo ono treba biti i što treba raditi (dobro i poslušno). S time se autor na teorijskoj razini ne slaže.

b) Kada dijete osjeća problem

U Juulovu pristupu odrasla osoba potiče razvoj djetetove osobne odgovornosti iznutra, tako da mu kaže što treba raditi – nameće mu izbore. U drugom primjeru izgovarajući rečenicu: “Jedi što ti je na tanjuru, kao i mi”, odrasla osoba preuzima problem i rješava ga – djetetu govori što treba činiti. Odrasla osoba nametanjem izbora narušava djetetov integritet, ne poštuje načelo ravnopravnog dostojanstva. Pitajući dijete za problem, želju, potrebu, izbor i samoprocjenu, u UPS-u odrasla osoba, djetetu daje mogućnost da ostvari svoje pravo na iskazivanje vlastitoga problema, želje, potrebe, izbora i samoprocjene. Zato odrasla osoba ne name-

će djetetu rješenje, čuva njegov integritet i poštuje načelo ravnopravnog dostojanstva.

c) Kad odrasla osoba i dijete/djeca osjećaju problem

U Juulovu pristupu odrasla osoba pita starije dijete za problem jer polazi od uvjerenja da je ono u rješavanju sukoba odgovornije od mlađeg djeteta. U trećem primjeru odrasla se osoba obraća starijem djetetu i predlaže mu da zajedno nešto smisle. To je preuzimanje problema i nametanje izbora, dok Juul drži da je to samo upućivanje na jedan pristup. Mlađe je dijete “oslobođeno” svega jer je mlađe, i svu odgovornost snosi starije dijete. To je tradicionalan pristup problemu, u kojemu su stariji odgovorni za mlađe. Odrasli ne saznaje što mlađe dijete želi, koju potrebu nije zadovoljilo, koje bi rješenje problema predložilo. U UPS-u se odrasla osoba obraća djetetu koje osjeća problem (u ovom primjeru to je mlađe dijete), pita ga za problem, želju, potrebu i izbor ko-

jim će zadovoljiti svoju potrebu, pri čemu neće onemogućiti drugo dijete u zadovoljavanju svoje potrebe. Ako dijete ne zna izabrati, odrasla osoba prije no što ponudi svoje rješenje pita dijete za pristanak. Takvim načinom odrasla osoba pomaže mlađem djetetu da na odgovoran način zadovolji svoje potrebe, potiče razvoj djetetove osobne i društvene odgovornosti. Naime, što su djeca mlađa, ona raspoložu s manje odgovornih oblika ponašanja. Stoga u UPS-u odrasla osoba poučava dijete odgovornim oblicima ponašanja: da jasno kaže drugoj osobi što želi, da poštuje njezin izbor, čak i kad je njezin izbor u suprotnosti s njegovom željom. Time se dijete suočava s realnošću da ne može uvijek dobiti što želi. Odrasla osoba osigurava uvjete i mlađem djetetu kako bi ono moglo učiniti ono što može. Na taj način provjerava što dijete može, a što ne može. Dijete u svakoj svojoj životnoj dobi može pridonijeti rješavanju problema.

3.3. Usporedba pristupa KATZ-McCLELLAN i UPS pristupa

PRISTUP KATZOVE I MCCLELLANOVE	ŠTO ODRASLI ČINI TAKVIM RAZGOVOROM	PRISTUP UPS	ŠTO ODRASLI ČINI TAKVIM RAZGOVOROM
PRIMJER 1. Kad odrasla osoba osjeća problem DIJETE: (Baca pijesak.) ODRASLI: Molim te, ne bacaj pijesak, neugodno je kad dospije u oči. Ili kaže: Pijesak se ne baca, nego se grabi lopaticom u kanticu. Ne želim da to činiš. (Katz i McClellan, 1999, 70)	Nameće izbor. Govori ne-želju.	DIJETE: (Baca pijesak.) ODRASLI: Vidim, pijesak leti unao-kolo. Želim da bude negdje drugdje, gdje ću biti sigurnija da neće dospjeti nekome u oči, jer je to bolno. Što ćeš učiniti? DIJETE: Ovako ću stavljati. (Pijesak polagano uzima lopaticom i stavlja u kanticu.) ODRASLI: Kad pijesak stavljaš polagano ja sam sigurnija da neće dospjeti u oči.	Iskazuje svoj problem. Iskazuje želju. Iskazuje svoju nezadovoljenu potrebu. Saznaje djetetov izbor. Upoznaje dijete sa samoprocjenom.

<p>PRIMJER 2. Kad dijete osjeća problem</p> <p>DIJETE: (Žali se jer dugo čeka na red.) ODRASLI: Čime si se dosad sve igrao? (Može ga pitati kojim bi drugim pristupom ono riješilo svoj problem.) Ako ne zna, odrasli kaže: Vрати se u grupu i kaži da je sad na tebe red. Ako ta zamolba ne upali, vrati se pa ćemo smisliti drugi pristup. DIJETE: (Nije došlo na red.) ODRASLI: (Obraća se nepopustljivom djetetu.) Znaš kako je to kad dugo čekaš da na tebe dođe red. DIJETE: (Ne popušta). ODRASLI: Mislim da je Robert dovoljno dugo čeka. (Objašnjenje može popratiti razgovorom o drugim aktivnostima koje bi mogle zainteresirati dijete.) (Katz i McClellan, 1999, 92)</p>	<p>Saznaje djetetov izbor.</p> <p>Nameće izbor bez djetetova pristanka da ga želi čuti.</p> <p>Preuzima problem i rješava ga s djetetom koje ne osjeća problem.</p> <p>Procjenjuje djetetovo ponašanje.</p>	<p>DIJETE: (Žali se jer dugo čeka na red.) ODRASLI: Što se dogodilo? DIJETE: Petar dugo ima loptu. ODRASLI: Što želiš? DIJETE: Loptu. ODRASLI: Zna li Petar da ti želiš loptu? DIJETE: Zna. ODRASLI: Kako je Petar saznao da ti želiš loptu? DIJETE: Rekao sam mu. ODRASLI: Reci meni kako si rekao Petru? DIJETE: Ja bih sad loptu. ODRASLI: Kako ćeš mu reći? DIJETE: Ja želim loptu, hoćeš mi dati. (Odlazi do Petra i kaže mu.) PETAR: Još samo malo. ODRASLI i DIJETE: (Odlaze od Petra.) ODRASLI: Kad bi imao loptu što bi radio? DIJETE: Gađao bih u koš. ODRASLI: Petru još treba lopta. Što ćeš učiniti da se igraš? DIJETE: Čekat ću. ODRASLI: Gdje? DIJETE: Tu. (Pokazuje.) ODRASLI: Kako, hoćeš li stajati ili sjediti? DIJETE: Sjediti. (Nosi stolac bliže Petru i sjedne.) ODRASLI: (Kasnije.) Sada, dok čekaš Petra, je li ti zanimljivo ili dosadno? DIJETE: Zanimljivo.</p>	<p>Saznaje što je djetetu problem.</p> <p>Saznaje djetetovu želju.</p> <p>Provjerava zna li drugo dijete njegovu želju.</p> <p>Poučava dijete da drugome treba jasno reći što se od njega želi.</p> <p>Saznaje koji je izbor dijete koristilo.</p> <p>Saznaje zna li dijete odgovoran izbor.</p> <p>Saznaje koju bi potrebu zadovoljio loptom.</p> <p>Suočava ga s realnošću.</p> <p>Saznaje djetetov izbor.</p> <p>Konkretizirajući djetetov izbor, radi kratki plan.</p> <p>Saznaje djetetovu procjenu da li dobiva što mu treba – zadovoljava li potrebu.</p>
<p>PRIMJER 3. Kad dijete i odrasla osoba osjećaju problem (sukob)</p> <p>ODRASLI: (Razmišlja što se dogodilo prije sukoba i kakvi su bili ciljevi sukobljenih strana.) Bi li pomoglo kad bi sagradili svoje građevine na suprotnim krajevima podloška?</p>	<p>Nameće izbor.</p>	<p>ODRASLI: Što se dogodilo? DJECA 1*: Srušili su nam. ODRASLI: Što se dogodilo? DJECA 2** Oni nam smetaju. ODRASLI : Što vi želite?</p>	<p>Saznaje problem djece iz prve grupe.</p> <p>Saznaje problem djece iz druge grupe.</p>

<p>DJECA: (Iznose svoja mišljenja.) ODRASLI: (Daje korisne savjete.) (Katz i McClellan, 1999, 65)</p>	<p>DJECA 1: Da nam ne ruše. ODRASLI: Što vi želite? DJECA 2: Slagati na podlošku. ODRASLI: Kako su oni saznali što vi želite? DJECA 1: Ivan im je rekao da nam ne ruše. ODRASLI: Kako? DIJETE 1: Molim vas da nam ne rušite. DJECA 2: Nije, on je nas gurao. ODRASLI: Kako da oni znaju što vi želite? DJECA 1: Da im velimo. ODRASLI: Kako? DJECA 1: Mi hoćemo slagati. Molimo vas da nam ne rušite. (Prilaze djeci 2 i to kažu.) DJECA 2: Mi isto hoćemo slagati na podlošku. ODRASLI: Kako su oni saznali što vi želite? DJECA 2: Rekli smo im. DJECA 1: Niste, samo ste nam srušili. ODRASLI: Kako bi oni sada saznali što vi želite? DJECA 2: Da im rećemo: Mi hoćemo tu slagati (pokazuju dio podloška). DJECA 1: Ne može. Mi smo si prvi uzeli podložak. ODRASLI: Da imate podložak što biste radili? DJECA 1: Dvorac. ODRASLI: Da vi imate podložak što biste radili? DJECA 2: Igrali se s lego kockicama. ODRASLI: Što ćete učiniti da se igrate? DJECA 1: Igrati se tu (pokazuju na podložak). Oni mogu tamo (pokazuju na drugi stol). ODRASLI: Što ćete učiniti vi da se igrate? DJECA 2: Igrati se tu (pokazuju dio podloška). DJECA 1: Mi smo si to prvi uzeli. ODRASLI: Kako biste riješili da se jedni i drugi igrate. DJECA 2: Neznamo. ODRASLI: Sjetila sam se kako, želite čuti? DJECA 2: Da! ODRASLI: Možete slagati na prostirci na tepihu. DJECA 2: Može. (Odlaze.) DJECA 1: (Slažu dvorac.) ODRASLI: (Kasnije.)</p>	<p>Saznaje želju djece iz prve grupe. Saznaje želju djece iz druge grupe. Provjerava znaju li djeca iz prve grupe iznijeti svoju želju. Provjerava znaju li djeca iznijeti želju na socijalno prihvatljiv način. Provjerava znaju li djeca iz druge grupe iznijeti svoju želju. Provjerava znaju li djeca iznijeti želju na socijalno prihvatljiv način. Saznaje potrebu koju bi zadovoljila djeca iz prve grupe. Saznaje koju bi potrebu zadovoljila djeca iz druge grupe. Saznaje izbor djece iz prve grupe. Saznaje izbor djece iz druge grupe. Saznaje izbor djece. Traži pristanak djece da im ponudi izbor. Iznosi izbor. Saznaje procjenu djece iz druge grupe.</p>
---	--	---

	<p>Dok slažete lego kockice je li vam zanimljivo ili dosadno? DJECA 2: Zanimljivo. ODRASLI: Dok gradite dvorac je li vam zanimljivo ili dosadno? DJECA 1: Zanimljivo. ODRASLI: Djeci 1 i djeci 2. Znači i kad ne dobijete željeno, vama može biti zanimljivo. DJECA 1 i 2: Da</p>	<p>Saznajte procjenu djece iz druge grupe</p> <p>Poučava djecu da potrebu mogu zadovoljiti i kada ne dobe željeno.</p>
--	--	--

* Djeca iz prve grupe. ** Djeca iz druge grupe

Komentar

a) Kad odrasla osoba osjeća problem

U pristupu Katzove i McClellanove odrasla osoba jača autoritet i povjerenje kad se djetetu jasno i izravno obraća. Primjerice, u prvom primjeru odrasla osoba kaže: “Molim te, ne bacaj pijesak, neugodno je kad dospije u oči.” Dakle, govori djetetu što da ne čini i kako se nešto treba činiti. Ona mu nameće izbor, a da pri tome dijete ne zna što odrasla osoba želi. Na teorijskoj razini, pak, autorice kažu da je ponižavajuće kad netko drugome govori što treba činiti. U UPS-u odrasla osoba jača autoritet i povjerenje kada djetetu jasno i izravno kaže što je njezin problem i što želi te koju potrebu nastoji zadovoljiti, a dijete pita za izbor i kaže mu svoju procjenu.

b) Kad dijete osjeća problem

Autorice ističu da s djecom treba razgovarati kao s razboritim osobama kako bi se služila svojom glavom, zdravim razumom i svojim prosocijalnim vještinama jer su djeca sposobna rješavati socijalne probleme. Međutim, u drugom primjeru odrasla osoba preuzima djetetov problem i rješava ga s djetetom koje ne osjeća problem. Takvim načinom *ne potiče dijete na samostalno razmišljanje i primjenu prosocijalnih vještina niti ga uči odgovornosti i razboritosti*. Odrasla je osoba djetetu “oduzela” priliku za učenje. Osim toga, dijete je poučila tradicionalnom načinu rješavanja problema kad mu je predložila da kaže: “Na meni je red.” Primijeni li dijete bez pomoći odrasle osobe taj izbor, to najčešće neće imati uspjeha, što je i vidljivo iz primjera. U tom primjeru dijete nije spoznalo izbor kojim

bi zadovoljilo svoje potrebe kad ne dobije željeno. Dijete je naučilo da zadovoljenje njegovih potreba ovisi o drugima i o odrasloj osobi koja je preuzela problem i rješava ga – razgovara s djetetom o aktivnostima koje bi ga mogle zainteresirati. To rješenje dijete ne može primijeniti samo pa ostaje ovisno o odrasloj osobi. U pristupu Katzove i McClellanove odrasla osoba pita dijete za izbor (ako ga dijete ne zna, ponudi mu izbor a da dijete ne pita za pristanak), preuzima problem i rješava ga s djetetom (krivcem) koje ne osjeća problem.

U UPS-u se odrasla osoba obraća djetetu koje osjeća problem tako da ga pita za njegov problem, želju, potrebu, izbor (ako dijete ne može izabrati, ponudi mu izbor, uz djetetov pristanak) i pita ga za samoprocjenu. Odrasla osoba potiče samostalno rješavanje problema. Dijete poučava odgovornim oblicima ponašanja koje može samo primijeniti. Odrasla osoba pomaže djetetu da nauči zadovoljavati potrebe kada drugo dijete ne popušta, tj. kada ne dobiva željeno. U UPS-u dijete rješava svoj problem: ono misli, donosi odluke, bira i samovrednuje vlastiti izbor.

c) Kad odrasla osoba i dijete/djeca osjećaju problem (sukob)

U pristupu Katzove i McClellanove odrasla osoba nameće izbor bez pristanka djece i daje “korisne” savjete. U UPS-u odrasli pita oba djeteta za problem, želju, potrebu, izbor i samoprocjenu. Djeci pomaže u pronalaženju izbora kojim će zadovoljiti svoje potrebe. Ako djeca ne znaju izbor, ponudi im ga uz njihov pristanak.

4. Zaključak

Usporedba Gordonova i Juulova pristupa te pristupa Katzove i McClellanove s UPS-om pokazuje kako se svi autori na teorijskoj razini slažu da se djeci ne nameće rješenje problema. Međutim, na praktičnoj razini u sva tri analizirana pristupa odrasla osoba nameće djetetu rješenje problema. Vidljivi su postupci tradicionalnog načina rješavanja problema: odrasli preuzima djetetov problem, nameće mu rješenje, pretpostavlja djetetovu želju i potrebu, govori svoju ne-želju, sugerira djetetov odgovor, procjenjuje djetetovo ponašanje, a odgovornost za rješenje problema ostavlja samo djetetu.

U **Gordonovu** se pristupu u situaciji kada odrasli osjeća problem i u situaciji kada dijete osjeća problem primjenjuje samo prvi korak rješavanja problema, tj. iskazivanje osjećaja i definiranje problema. Odrasla osoba ne pita dijete za izbor ni u situacijama kada je riječ o vlastitom problemu ni u situacijama kada je riječ o tuđem problemu, već odgovornost prepušta djetetu, osim u drugom primjeru, kada mu nameće izbor. U rješavanju sukoba osim prvog koraka odrasla osoba primjenjuje i četvrti korak – izbor, ali je tada u ulozi “poštara”.

U pristupu **Katzove** i **McClellanove** u situaciji kada dijete osjeća problem odrasla osoba primjenjuje četvrti korak – pita dijete za izbor. Međutim, u ostalim situacijama njihova, kao i **Juulova** pristupa odrasli primjenjuje četvrti korak tako da djeci nameće izbor, tj. govori im što trebaju raditi.

U pristupu **UPS-a**, u sve tri situacije odrasla osoba ne nameće djetetu izbor, tj. ne govori mu što treba učiniti. U tom su pristupu vidljivi ovi postupci: postavljanje pitanja djetetu o problemu, želji, potrebi, izboru i samoprocjeni te iskazivanje problema, želje, potrebe i samoprocjene odrasle osobe. Takvim postupcima odrasla se osoba obraća djetetu kao razboritoj osobi koja se u rješavanju problema koristi svojim prosocijalnim vještinama. Razvoj djetetove osobne i društvene odgovornosti potiče iznutra te poštuje načelo ravnopravnog dostojanstva u odnosu s djetetom. Ni u jednoj od tri navedene situacije nema tradicionalnih postupaka rješavanja problema. Analiza pokazuje da bi UPS pristup u praksi mogao biti učinkovitiji od tri analizirana pristupa. Međutim, pouzdaniji zaključak mogao bi se izvesti na temelju detaljnoga i kontroliranoga empirijskog istraživanja.

Literatura

- Brdar, I. (1994), *Socijalna kompetencija i neki aspekti ličnosti*, Godišnjak Odsjeka za psihologiju, 15 –17.
- Glasser, W. (1985), *Control Theory*. New York: Harper and Row Publishers.
- Glasser, W. (2000), *Teorija izbora: Nova psihologija osobne slobode*. Zagreb: Alinea.
- Gordon, T. (1996), *Škola roditeljske djelotvornosti: Provjeren način odgoja odgovorne djece ili Kako s djetetom biti prijatelj*. Zagreb: Poduzetništvo Jakić.
- Juul, J. (1996), *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: Educa.
- Katz, L. G., McClellan, D. E. (1999), *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa.
- Maslow, A. H. (1982), *Motivacija i ličnost*. Beograd: Nolit.
- McClellan, D. E., Katz, L. G. (2001), *Assessing Young Children's Social Competence*. ERIC Digest.
- Modrić, N. (1999), *Lutka vodič za razumijevanje ljudskih potreba i za rješavanje sukoba*. Zagreb: Vlastita naklada.
- Modrić, N., Šarić, Lj. (2002), *Model za učenje o ljudskim pravima*. Napredak, 143 (1), 113 – 117.
- Rixon, R., Erwin, P. G. (1999), *Measures of Effectiveness in a Short-term Interpersonal Cognitive Problem Solving Programme*. Counselling Psychology Quarterly, 12 (1), 87, 7.
- Rogers, C. R. (1961), *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin Company.